

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до виконання курсової роботи
з навчальної дисципліни**

"ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА"

**для студентів напряму підготовки
6.030508 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2016**

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.
Протокол № 1 от 27.08.2015 р.

Укладачі: М. М. Берест
Т. Б. Кузенко

Методичні рекомендації до виконання курсової роботи з на-
М 54 вчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства" для студен-
тів напряму підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит" усіх форм на-
вчання / уклад. М. М. Берест, Т. Б. Кузенко. – Харків : ХНЕУ
ім. С. Кузнеця, 2016. – 48 с.

Викладено основні вимоги щодо структури, змісту, оформлення та за-
хисту курсової роботи з навчальної дисципліни. Визначено основні завдання
та наведено методичні рекомендації до їх виконання.

Рекомендовано для студентів напряму підготовки 6.030508 "Фінанси
і кредит" усіх форм навчання.

Вступ

Ринкова трансформація економіки України потребує докорінної перебудови системи оцінювання ефективності діяльності суб'єктів господарювання, що, зокрема, передбачає проведення глибоких аналітичних досліджень, у результаті яких визначають та реалізують сценарії заходів для вирішення фінансових проблем і забезпечення фінансової безпеки господарських процесів. Щоб управляти складним процесом ефективного використання ресурсів, ОПР необхідно мати у своєму розпорядженні, насамперед, добре структуровану, своєчасну, достовірну та всебічну інформацію як активний інструмент обґрунтування моделей розвитку систем господарювання.

На сучасному етапі розвитку економіки України, коли кожне підприємство здійснює підприємницьку діяльність самостійно й на власний ризик, із метою досягнення економічно та соціально значущих результатів та отримання прибутку, значення фінансового аналізу як інструмента пошуку шляхів забезпечення фінансової безпеки підприємства тільки посилюють. Таким чином, фінансовий аналіз – це складова частина аналітичного економічного дослідження щодо вивчення рівня, змін і динаміки фінансових показників у їхньому взаємозв'язку та взаємозумовленості, із метою ухвалення ефективних управлінських рішень для забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, сталого економічного розвитку та стійкого фінансового стану.

Метою вивчення навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства" є опанування її теоретичних основ та набуття практичних навичок в аналітичній роботі щодо визначення рівня фінансової безпеки підприємства. Підсумковим етапом вивчення цієї навчальної дисципліни є курсова робота, у процесі виконання якої реалізують активний зв'язок теоретичного навчання із практичним досвідом роботи у сфері формування, розподілу та використання фінансових ресурсів підприємства, із метою забезпечення його фінансової безпеки. Курсова робота із зазначеної навчальної дисципліни є самостійною кваліфікаційною роботою, що виконують студенти денної та заочної форми навчання.

Метою курсової роботи є закріплення та розширення здобутих у процесі навчання теоретичних знань і набутих практичних умінь та навичок із навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства" шляхом

проведення аналітичного дослідження діяльності конкретного суб'єкта господарювання.

Для досягнення вказаної мети студенти мають вирішити такі **завдання:**

визначити та обґрунтувати актуальність теми курсової роботи;
обрати об'єкт (підприємство) та сформувати інформаційну базу курсової роботи;

провести аналітичне дослідження діяльності підприємства за визначеними в цих методичних указівках напрямками;

визначити рівень фінансової безпеки підприємства;

розробити рекомендації щодо поліпшення фінансового стану підприємства;

оформити результати проведеного теоретичного та практичного дослідження як пояснювальну записку;

захистити курсову роботу.

Об'єктом курсової роботи є процес аналізу та оцінювання фінансової безпеки підприємства.

Предметом курсової роботи є методичні підходи до її аналізу та оцінювання.

Кожному студенту призначають керівника курсової роботи з-поміж викладачів кафедри. Керівник проводить індивідуальні консультації з написання роботи для студентів, згідно з установленим графіком. Студент має право розробити разом із керівником календарний план виконання курсової роботи щодо окремих розділів роботи.

Курсову роботу студент подає на перевірку керівникові не пізніше ніж за тиждень до захисту, який не може відбуватися після закінчення терміну проведення підсумкового модульного контролю. Після перевірки керівником курсову роботу повертають студенту з допуском до захисту або ж зауваженнями на доопрацювання. Після необхідного доопрацювання студент може повторно надати свою роботу на перевірку, після чого роботу може бути допущено до захисту.

Захист курсової роботи передбачає стислу доповідь (3 – 5 хв) за результатами проведеного дослідження та відповідь на поставлені керівником курсової роботи запитання. Курсову роботу оцінюють за стобальною шкалою. Остаточну оцінку за виконання курсової роботи викладач визначає під час її захисту студентом.

1. Вибір теми та об'єкта курсової роботи

Тема курсової роботи є уніфікованою, її визначають як "Аналіз та оцінювання фінансової безпеки "...", де в лапках указують повну назву суб'єкта господарювання, що є об'єктом аналізу.

Курсова робота становить уособлення здійснення зовнішнього фінансового аналізу діяльності підприємства та рівня його фінансової безпеки, її може бути виконано за одним із наведених напрямів:

1. Фінансовий аналіз діяльності та рівень фінансової безпеки підприємства як суб'єкта господарювання.
2. Фінансовий аналіз діяльності та рівень фінансової безпеки підприємства як клієнта аудиторської фірми.
3. Фінансовий аналіз діяльності та рівень фінансової безпеки підприємства як клієнта страхової компанії.
4. Фінансовий аналіз діяльності та рівень фінансової безпеки підприємства як клієнта банку.

Відповідно до обраного напрямку, формують аналітичні висновки, що має бути подано, урахувавши особливості аналізу та використовувані суб'єктами дослідження (кредитним експертом, працівником аудиторської фірми, працівником страхової компанії тощо) підходи.

Інформаційним забезпеченням виконання курсової роботи є фінансова звітність суб'єктів господарювання, згідно з НП(С)БО: форма № 1 "Баланс" (зразок подано в табл. 1), форма № 2 "Звіт про фінансові результати" (зразок подано в табл. 2).

Рекомендованим періодом дослідження є:

для студентів денної форми навчання – часовий інтервал, не менший за три звітних періоди (квартали, півріччя, роки);

для студентів заочної форми навчання – часовий інтервал, не менший за два звітних періоди (квартали, півріччя, роки).

Студент має право самостійно обрати підприємство, що є об'єктом дослідження, якщо має у своєму розпорядженні відповідну інформаційну базу. В іншому разі, студент, згідно з номером у списку групи, отримує як аналітичний об'єкт підприємство, звітність якого подано на Інтернет-порталі www.smida.gov.ua, що становить єдиний інформаційний масив даних про емітентів цінних паперів і зберігає в базах даних систематизовану інформацію про емітентів цінних паперів та професійних учасників фондового ринку України, відповідно до переліку, наведеного в табл. 3.

Баланс підприємства

Активи	Коди рядків	На початок періоду, грн	На кінець періоду, грн
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	80	6
первісна вартість	1001	285	287
накопичена амортизація	1002	205	281
Незавершені капітальні інвестиції	1005	17 077	16416
Основні засоби	1010	175 386	164 146
первісна вартість	1011	451 398	452 468
знос	1012	276 012	288 322
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції			
які обліковують за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	51 980	46 636
Відстрочені податкові активи	1045	4 567	
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	249 090	227 224
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	94 754	152 323
Поточні біологічні активи	1110	4 442	4 656
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	33 095	42 582
Дебіторська заборгованість за розрахунками			
за виданими авансами	1130	4 380	7 066
з бюджетом	1135		
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	13 953	4 113
Поточні фінансові інвестиції	1160		37 493
Гроші та їх еквіваленти:	1165	5 961	10 763
Витрати майбутніх періодів	1170	4	232
Інші оборотні активи	1190	1 297	2 011
Усього за розділом II	1195	157 886	261 241

Закінчення табл. 1

1	2	3	4
III. Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	406 976	488 465
Пасиви	Коди рядків	На початок періоду, грн	На кінець періоду, грн
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	105 624	105 624
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410	156 338	203 461
Резервний капітал	1415	60 999	60 999
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	51 705	62 262
Неоплачений капітал	1425		
Вилучений капітал	1430		
Усього за розділом I	1495	374 666	432 346
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		7 838
Довгострокові кредити банків	1510		
Довгострокові забезпечення	1520	785	898
Цільове фінансування	1525	2	
Усього за розділом II	1595	787	8 736
III Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Поточна заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	2 095	1 931
товари, роботи, послуги	1615	6 815	7 894
розрахунками з бюджетом	1620	3 648	4 085
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	524	673
розрахунками з оплати праці	1630	861	1 394
Поточні забезпечення	1660	13 770	27 884
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	3 810	3 522
Усього за розділом III	1695	31 523	47 383
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	406 976	488 465

Звіт про фінансові результати

Статті	Коди рядків	Звітний період, грн	Попередній період, грн
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	181 512	210 049
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	117 737	150 229
Валовий			
прибуток	2090	63 775	59 820
збиток	2095		
Інші операційні доходи	2120	89 119	10 203
Адміністративні витрати	2130	12 869	10 237
Витрати на збут	2150	2 903	2 606
Інші операційні витрати	2180	98 262	26 831
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	2190	38 860	33 349
збиток	2195		
Доход від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220	4 835	5 658
Інші доходи	2240	263	6 273
Фінансові витрати	2250	1	7
Утрати від участі в капіталі	2255		
Інші витрати	2270	596	19 688
Фінансові результат до оподаткування:			
прибуток	2290	43 361	25 585
збиток	2295		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	29 772	6 444
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	13 589	19 141
збиток	2355		

**Перелік підприємств – об'єктів дослідження
для курсової роботи**

Номер за списком групи	Назви підприємств	Коди ЄДРПОУ
1	2	3
1	ПАТ "Турбогаз"	00158787
2	ВАТ "Об'єднання Склопластик"	05758977
3	ПАТ "Харківський електротехнічний завод "Укрелектромаш"	00213799
4	ПАТ "Дорстрой"	01240893
5	ВАТ Державна холдингова компанія "Первомайськвугілля"	00177170
6	ПАТ "Турбогаз"	00158787
7	ПАТ "Лисичанський склозавод "Пролетарій"	31380846
8	ВАТ "Втормет"	00191520
9	ПАТ "Інжинірингово-виробниче підприємство "ВНІПІТРАНСГАЗ"	00158652
10	ВАТ "Енергетик"	00132836
11	ПАТ "Попаснянська швейна фабрика "Елегант"	00308755
12	ПАТ "Ветропак Гостомельський склозавод"	00333888
13	ВАТ "Патент"	05810583
14	ВАТ "Северодонецький приладобудівний завод"	05744350
15	ПАТ "Судноплавна компанія "Укррічфлот"	00017733
16	ПАТ "Харківський велосипедний завод ім. Г. І. Петровського"	00232779
17	ПАТ "Завод "Південкабель""	00214534
18	ВАТ "Мереф'янський склозавод"	00293504
19	ПАТ "Харківський метизний завод"	00223220
20	ПАТ "Форез"	00238486

1	2	3
21	ПАТ "Вільшанська меблева фабрика"	00275174
22	ПАТ "Євроцемент-Україна"	00293060
23	ПАТ "Харківський плитковий завод"	00293628
24	ПАТ "Роганська картонна фабрика"	00278830
25	ВАТ "Пісківський завод скловиробів"	00293309

Цей перелік може змінюватися, відповідно до змін матеріалів, поданих на сайті.

2. Структура курсової роботи

Обсяг курсової роботи має становити 40 – 45 с. друкарського тексту та містити такі структурні елементи:

- 1) титульний аркуш;
- 2) зміст;
- 3) вступ (1–2 с.);
- 4) розділ 1 "Експрес-аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства" (10 – 15 с.);
- 5) розділ 2 "Поглиблений аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства" (15 – 20 с.);
- 6) розділ 3 "Визначення рівня фінансової безпеки підприємства" (10 – 15 с.)
- 6) висновки (3–4 с.)
- 7) список використаної літератури (не менше ніж 25 джерел);
- 8) додатки.

Титульний аркуш курсової роботи виконують на уніфікованому бланку (додаток А) із підписами керівника курсової роботи та студента.

Зміст курсової роботи має містити назви та нумерацію початкових сторінок усіх структурних елементів курсової роботи (змісту, вступу, розділів, висновків, списку літератури, додатків).

У **вступі** доводять актуальність обраної теми, розкривають її сутність та значущість для управління фінансовою діяльністю підприємства. Формують мету та завдання, які необхідно вирішити для її досягнення,

визначають об'єкт та предмет курсової роботи, наводять загальні дані про підприємство, звітність якого є інформаційною базою дослідження.

У **висновках** наводять основні результати курсової роботи, формулюють рекомендації щодо підвищення рівня фінансової безпеки підприємства.

Перелік використаної літератури має бути наведено після висновку з нової сторінки. Його складають, згідно з вимогами стандарту ДСТУ 7.1:2006 "Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис, бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання". Перелік використаної літератури розташовують у такій послідовності:

Конституція України;

закони України;

укази Президента України;

постанови Верховної Ради України;

постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України;

інша література, яку подають за абеткою (у тому числі положення та інструкції міністерств і відомств, доповіді та виступи державних діячів України).

У **додатках** надають, насамперед, інформаційне забезпечення виконання курсової роботи (фінансова звітність). За потреби до них можна додати формули, проміжні розрахунки, таблиці, рисунки тощо.

Курсову роботу оформляють, згідно із загальноуніверситетськими вимогами, а саме:

надруковані з використанням середовища *Windows* на одному боці аркуша білого паперу форматом А4 (210 × 297 мм) у вигляді суцільного тексту, ілюстрацій і таблиць. Гарнітура шрифту типу *Times New Roman* розміром кг. 14. Міжрядковий інтервал – множник 1,3.

Допускають використання аркушів форматом А3 (297 x 420 мм), коли це необхідно.

Текст слід писати, дотримуючись таких полів: верхнє і нижнє – не менше ніж 20 мм, праве – не менше ніж 10 мм, лівє – не менше ніж 30 мм.

Під час виконання робіт необхідно дотримувати рівномірну щільність, контрастність і чіткість зображення по всій роботі.

Усі лінії, літери, цифри та знаки мають бути чіткими й однакової інтенсивності по всій роботі.

Окремі слова, формули, знаки, що вписують до тексту, мають бути чорного кольору: щільність уписаного тексту – максимально наближеною до щільності основного зображення.

Помилки, описки та графічні неточності можна виправляти підчищенням або зафарбовуванням білим кольором і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого від руки.

Структурні елементи "ЗМІСТ", "ВСТУП", "ВИСНОВОК", "ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ", "ДОДАТКИ" не нумерують, а їхні назви слугують заголовками структурних елементів.

Назви таких структурних елементів, як розділи й підрозділи основної частини роботи, повинні мати пронумеровані заголовки.

Заголовки структурних елементів слід розташовувати в центрі та писати великими літерами без крапки наприкінці, не підкреслюючи.

Заголовки розділів і підрозділів робіт варто починати з абзацного відступу, не підкреслюючи, без крапки наприкінці. Заголовки слід писати великими літерами, підзаголовки – малими, крім першої великої.

Абзацний відступ має бути однаковим по всьому тексту роботи й дорівнювати 1,25 см (або 5 символами).

Якщо заголовок складено із двох або більше речень, їх відокремлюють крапкою.

Переносів слів у заголовку не допускають. Відстань між заголовком і наступним або попереднім текстом має бути в межах 20 мм, однаковою по всій роботі.

Назву наступного підрозділу та початок його тексту розташовують на тій же сторінці, де закінчують попередній підрозділ.

Сторінки робіт варто нумерувати арабськими цифрами, дотримуючись наскрізної нумерації по всьому тексту. Номер сторінки проставляють у правому верхньому кутку сторінки без крапки наприкінці.

Розділи роботи повинні мати порядкову нумерацію в межах викладу основної частини роботи, їх позначають арабськими цифрами із крапкою, наприклад 1., 2., 3. тощо.

Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу й порядкового номера підрозділу, відокремлених крапкою. Після номера підрозділу ставлять крапку, наприклад 1.1., 1.2., 1.3. тощо.

Таблицю варто розташовувати безпосередньо після тексту, у якому її згадано вперше, або на наступній сторінці/сторінках, якщо таблиця за велика для її вбудовування у структуру тексту.

На всі таблиці мають бути посилання в тексті.

Таблиці нумерують арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, що наводять у додатках. Номер таблиці складається з номера розділу й порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою.

Назву таблиці пишуть малими літерами, крім першої великої, і розташовують над таблицею. Назва має бути короткою та відображати зміст таблиці.

Графи та рядки таблиці нумерують арабськими цифрами.

Наприкінці назв таблиць крапки не ставлять. Відстань від тексту роботи до таблиці – один рядок (але не більш ніж 10 мм).

Назви схем, рисунків, графіків, діаграм, креслень розташовують під ілюстрацією. За потреби під ілюстрацією розташовують роз'яснювальні дані.

Ілюстрації варто нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком ілюстрацій, що наводять у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу й порядкового номера ілюстрації, відокремлених крапкою.

У тексті можна робити посилання на джерела у квадратних дужках із вказівкою порядкового номера джерела в переліку використаної літератури та номера сторінки, звідки взято дані. Також можна посилатися на розділи, підрозділи, ілюстрації, таблиці, формули, рівняння, додатки, указуючи їхні номери.

Після останньої сторінки переліку використаної літератури (перед додатками необхідно розмістити чистий аркуш паперу, на якому посередині великими літерами написати "ДОДАТКИ". У змісті курсових робіт треба вказувати першу сторінку додатків.

Кожен додаток починають із нової сторінки. Він повинен мати заголовок, написаний угорі аркуша маленькими літерами з першою великою, симетрично щодо тексту сторінки.

Додатки повинні мати загальну з іншою частиною роботи наскрізну нумерацію сторінок.

Додатки варто позначати послідовно великими літерами української абетки, наприклад "Додаток А", "Додаток Б", крім букв г, ґ, є, з, і, ї, й, о, ч, ь.

3. Рекомендації до написання основної частини курсової роботи

Розділ 1. Експрес-аналіз фінансового стану підприємства

1.1. Аналіз структури та динаміки джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства

Першим етапом виконання курсової роботи є здійснення експрес-аналізу, який дає можливість зробити попереднє оцінювання фінансового стану досліджуваного суб'єкта.

Аналіз структури та динаміки джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів здійснюють за даними балансу підприємства з використанням методів вертикального та горизонтального аналізу. Згідно з Національним положенням (Стандартом) бухгалтерського обліку, джерела формування фінансових ресурсів відображено в пасиві балансу, а напрями їхнього використання – в активі.

Вертикальний аналіз дозволяє визначити питому вагу кожної статті пасиву та активу в підсумку балансу на певний момент часу, тобто дослідити структуру джерел формування фінансових ресурсів та майна підприємства у статистиці.

Горизонтальний аналіз уможлиблює вивчення динаміки джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства шляхом установлення абсолютних і відносних відхилень за статтями пасиву та активу балансу.

Виконання аналізу структури й динаміки джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства передбачає заповнення табл. 4 і 5 для кожного звітного періоду окремо.

За результатами аналізу пасиву й активу балансу роблять висновки про структуру і динаміку джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства: як за кожний звітний період, так і досліджуваний період узагалі.

Аналіз джерел формування фінансових ресурсів передбачає розгляд абсолютних та відносних змін власних та позикових засобів підприємства.

Структура та динаміка джерел формування фінансових ресурсів підприємства у 20_ році

Статті пасиву	Джерела інформації, форма № 1	Абсолютна величина, тис. грн		Питома вага, %		Зміни за період		
		на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду	в абсолютних величинах, тис. грн	у питомій вазі, %	темпи приросту, %
1	2	3	4	5	6	7 = 4 - 3	8 = 6 - 5	9 = $\frac{7}{3} \times 100\%$
1. Власний капітал	р. 1495							
1.1. Статутний капітал (пайовий капітал)	рр. (1400 + 1405 + 1425 + 1430)							
1.2. Додатковий капітал	р. 1410							
1.3. Резервний капітал	р. 1415							
1.4. Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	р. 1420							
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	р. 1595							
3. Поточні зобов'язання і забезпечення	р. 1695							
3.1. Короткострокові кредити	р. 1600							
3.2. Кредиторська заборгованість	рр. (1605 + ... + 1650)							
3.3. Інші поточні зобов'язання і забезпечення	рр. (1660 + ... + 1690)							
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу	р. 1700							
5. Чиста вартість активів НПФ	р. 1800							
Баланс	р. 1900							

Структура та динаміка активів підприємства у 20_ році

Статті активу	Джерела інформації, форма № 1	Абсолютна величина, тис. грн		Питома вага, %		Зміни за період		
		на початок періоду	на кінець періоду	на початок періоду	на кінець періоду	в абсолютних величинах, тис. грн	у питомій вазі, %	темпи приросту, %
1. Необоротні активи	р. 1095							
1.1. Нематеріальні активи	р. 1000							
1.2. Основні засоби	рр. (1005 + 1010 + + 1020)							
1.3. Довгострокові фінансові інвестиції	рр. (1030 + 1035)							
1.4. Довгострокова дебітор- ська заборгованість	р. 1040							
1.5. Інвестиційна нерухомість	р. 1015							
1.6. Інші необоротні активи	рр. (1045 +...+ 1090)							
2. Оборотні активи	р. 1195							
2.1. Запаси	рр. (1100 + 1110)							
2.2. Дебіторська заборгова- ність	рр. (1120 +...+ 1155)*							
2.3. Поточні фінансові інвес- тиції	р. 1160							
2.4. Грошові кошти	р. 1165							
2.5. Інші оборотні активи	рр. (1115 + 1180 + + 1190)							
2.6. Витрати майбутніх пе- ріодів	р. 1170							
3. Необоротні активи та групи вибуття	р. 1200							
Баланс	р. 1300							

* Крім рядків, які не входять до підсумку балансу.

У процесі виконання цього аналізу потрібно визначити:

які кошти (власні чи позичені) є основним джерелом формування фінансових ресурсів підприємства;

як змінюється частка власного капіталу в балансі за звітний період:

- збільшення сприяє зростанню фінансової стійкості підприємства;
- зменшення сприяє зниженню фінансової стійкості підприємства;

як змінилась частка позичених коштів у сукупних джерелах формування фінансових ресурсів, про що це свідчить:

- збільшилась, що може свідчити про посилення фінансової нестійкості підприємства та підвищення ступеня його фінансового ризику;
- зменшилась, що може свідчити про підвищення фінансової незалежності підприємства ;
- не змінилась;

про що може свідчити скорочення (зростання) величини резервного фонду та нерозподіленого прибутку підприємства:

- загалом зростання резервного фонду та нерозподіленого прибутку може свідчити про ефективну діяльність підприємства, і навпаки;

як за аналізований період змінилась структура власного капіталу підприємства, на які складові частини припадає найбільша питома вага;

які зобов'язання переважають у структурі позикового капіталу;

як змінились довгострокові зобов'язання за досліджуваний період;

підвищився чи знизився ризик утрати фінансової стійкості підприємства (для цього здійснюють аналіз структури фінансових зобов'язань підприємства):

- переважання короткострокових джерел у структурі позичених коштів є негативним фактом, який характеризує погіршення структури балансу й підвищення ризику втрати фінансової стійкості;

- переважання довгострокових джерел у структурі позичених коштів позитивним фактом, який характеризує поліпшення структури балансу та зменшення ризику втрати фінансової стійкості;

які зобов'язання переважають у структурі кредиторської заборгованості на звітну дату балансу;

яких змін зазнали за аналізований період короткострокові зобов'язання перед бюджетом, перед постачальниками, за авансами;

які види короткострокової заборгованості в досліджуваному періоді характеризують найбільші темпи зростання:

- негативним моментом є велика частка заборгованості перед бюджетом, оскільки затримка відповідних платежів викликає нарахування пені;

- негативним моментом є велика частка (більш ніж 60 %) заборгованості перед позабюджетним фондами.

У процесі здійснення аналізу напрямів використання фінансових ресурсів підприємства потрібно визначити зміни в майні підприємства, зробити висновки про поліпшення або погіршення структури активів. Потрібно звернути увагу на такі моменти:

як змінилась величина майна (сума оборотних та необоротних активів підприємства):

- зменшення майна підприємства свідчить про скорочення підприємством господарського обігу, що може призвести до його неплатоспроможності, і навпаки;

- зростання майна підприємства може свідчити про розширення сфери його виробничо-господарської діяльності, тобто позитивні зміни балансу;

на які складові частини припадала найбільша питома вага у структурі сукупних активів:

- якщо на оборотні активи, то це свідчить про формування достатньо мобільної структури активів, що сприяє прискоренню оборотності активів підприємства;

якою є частка необоротних активів у сукупних активах підприємства (відповідь на це питання характеризує "важку" або "легку" структуру активів підприємства):

- якщо вона становила менше ніж 40 %, то підприємство має "легку" структуру активів, що свідчить про мобільність майна підприємства;

- якщо вона становить більше ніж 40 %, то підприємство має "важку" структуру активів, що свідчить про значні накладні витрати та підвищену чутливість до зміни доходу (виручки).

які зміни відбулися зі складовими частинами необоротних активів:

- зростання незавершеного будівництва може негативно вплинути на результати фінансово-господарської діяльності підприємства (у такому разі слід додатково аналізувати доцільність і ефективність укладень);

- зростання довгострокових фінансових вкладень указує на відвернення коштів із основної виробничої діяльності, а зменшення сприяє залученню фінансових коштів в основну діяльність підприємства та поліпшенню його фінансового стану;

яких змін зазнала структура необоротних активів;

як змінилась величина оборотних активів підприємства за досліджуваний період;

які статті внесли найбільший внесок у формування оборотних активів: запаси, дебіторська заборгованість, короткострокові фінансові вкладення, грошові кошти і про які проблеми може свідчити така структура оборотних активів:

- структура з великою часткою заборгованості й низьким рівнем грошових коштів може свідчити про проблеми, пов'язані з оплатою послуг та продукції підприємства, а також про, переважно, негрошовий характер розрахунків, і навпаки, структура з малою часткою заборгованості та високим рівнем грошових коштів може свідчити про позитивний стан розрахунків підприємства зі споживачами;

як змінилась вартість запасів за аналізований період, чи є ця зміна позитивною і про що свідчить:

- якщо вартість запасів збільшилась, а оборотність запасів зменшилась, це є негативним фактором.

яких змін за досліджуваний період зазнали обсяги дебіторської заборгованості:

- зросли, що є негативною зміною й може бути викликано проблемами, пов'язаними з оплатою продукції (робіт, послуг) підприємства або активним наданням комерційного кредиту покупцям, тобто відверненням частини поточних активів та іммобілізацією частини оборотних коштів із виробничого процесу;

- зменшились, що є позитивною зміною й може свідчити про поліпшення ситуації з оплатою продукції підприємства та вибір оптимальної політики продажів.

підприємство протягом досліджуваного періоду малоактивне чи пасивне сальдо заборгованості;

Зіставлення сум дебіторської та кредиторської комерційної заборгованості може показувати, що підприємство мало:

- активне сальдо (дебіторська заборгованість перевищує кредиторську). Якщо підприємство має активне сальдо, то воно надавало своїм покупцям безкоштовний комерційний кредит у розмірі, що перевищує кошти, отримані у вигляді відстрочення платежів комерційним кредиторам;

- пасивне сальдо (кредиторська заборгованість перевищує дебіторську). У цьому разі підприємство фінансувало свої запаси та відстрочення

платежів своїх боржників за рахунок невиконання платежів своїм комерційним кредиторам;

як змінилась частка грошових коштів у структурі оборотних активів підприємства за аналізований період.

Висновки за результатами табличних розрахунків слід робити в динаміці, не повторюючись та враховуючи дані за всіма досліджуваними періодами одночасно.

Результати аналізу слід проілюструвати кільцевими, стовпчиковими або іншими діаграмами. Рисунки мають унаочнювати динаміку або структуру показників фінансової звітності підприємства, бути чіткими та наочними, мати економічне трактування.

1.2. Експрес-аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

Рівень ефективності господарської діяльності будь-якого підприємства визначають фінансові результати, досягнуті, унаслідок цієї діяльності. Це може бути як прибуток, так і збитки. Фінансові результати діяльності підприємства характеризують *абсолютні* (сума отриманого прибутку (збитку)) та *відносні* (рівень рентабельності) показники.

Прибуток є якісним показником, оскільки його величина відображає зміну доходів підприємства, обсяг витрат, рівень використання ресурсів, пов'язаних із його діяльністю. Таким чином, прибуток синтезує всі аспекти діяльності підприємства та відображає її ефективність.

Експрес-аналіз фінансових результатів діяльності підприємства здійснюють за даними форми № 2 "Звіт про фінансові результати" з використанням абсолютних та відносних показників. У структурі аналізу даних звіту про фінансові результати виділяють такі абсолютні показники:

чистий дохід від реалізації продукції;

валовий прибуток (збиток);

фінансовий результат від операційної діяльності;

фінансовий результат до оподаткування;

чистий фінансовий результат.

Відносними є темпи приросту абсолютних показників.

Здійснення експрес-аналізу фінансових результатів діяльності підприємства передбачає заповнення табл. 6.

**Фінансові результати діяльності підприємства
у 20__ – 20__ роках**

Показники	Дже- рела інфор- мації, форма № 2	20_ рік, тис. грн	20_ рік, тис. грн	Темпи приросту, %	20_ рік, тис. грн	Темпи приросту, %
1	2	3	4	$5 = \frac{4}{3} \times 100\%$	6	$7 = \frac{6}{4} \times 100\%$
Чистий дохід (виручка) від реалізації про- дукції (товарів, робіт, послуг)	р. 2000					
Валовий прибу- ток (збиток)	р. 2090 (2095)					
Фінансовий ре- зультат від опе- раційної діяль- ності	р. 2190 (2195)					
Фінансовий ре- зультат від зви- чайної діяльно- сті до оподатку- вання	р. 2290 (2295)					
Чистий прибу- ток (збиток)	р. 2350 (2355)					

Аналіз та висновки щодо фінансових результатів діяльності підприємства мають містити детальні відповіді на такі запитання:

як змінились абсолютні показники фінансових результатів підприємства за аналізований період;

основна діяльність, здійснення якої є основною метою функціонування підприємства, за аналізований період була прибутковою, збитковою чи беззбитковою;

від якого виду діяльності підприємство отримало основний дохід за аналізований період: основної, фінансової чи іншої видів діяльності;

який прибуток (збиток) до оподаткування отримало підприємство в результаті здійснення всіх видів діяльності на кінець аналізованого періоду;

про що свідчить відсутність у підприємства чистого прибутку:

- про відсутність можливості поповнення оборотних коштів для ведення нормальної господарської діяльності тощо.

Крім того, під час виконання експрес-аналізу фінансових результатів діяльності підприємства увагу треба звернути на тенденції зміни чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – ЧД та чистого прибутку – ЧП.

Так, основними тенденціями динаміки ЧД та ЧП є:

1. ЧД зростає, а ЧП зменшується. Така тенденція негативно характеризує роботу підприємства протягом аналізованого періоду та свідчить про зростання собівартості продукції (товарів, робіт, послуг), адміністративних витрат, витрат на збут тощо.

2. Зростання ЧД супроводжує зростання ЧП, але з меншим темпом приросту. Така тенденція є позитивною в роботі підприємства та свідчить про те, що підприємство отримує достатньо стабільно чистий прибуток. Незначне відставання зростання ЧП від зростання ЧД може бути пов'язано з накопиченням попередніх боргів або незначним підвищенням собівартості продукції (товарів, робіт, послуг).

3. Темп приросту ЧП перевищує темп приросту ЧД. Така тенденція є позитивною й може мати місце, унаслідок зростання віддачі від упровадження новітніх технологій або використання більш дешевої сировини, матеріалів, енергії, що дозволяє зменшити собівартість продукції (товарів, робіт, послуг).

4. Зменшується ЧП та ЧД. Ця тенденція є негативною в роботі підприємства, оскільки зменшення обсягу реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (зменшення ЧД) може призвести не тільки до зменшення ЧП, а й обумовити збитковість.

Таким чином, експрес-аналіз фінансових результатів діяльності підприємства завершується загальним висновком щодо ефективності функціонування підприємства в аналізованому періоді.

Розділ 2. Поглиблений аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства

2.1. Аналіз ліквідності підприємства

Ліквідність – це здатність активів перетворюватися на грошові кошти. У загальному вигляді її характеризує наявність у підприємства ліквідних засобів у формі залишку грошей у касі, грошових коштів на рахунках у банку та тих елементів оборотних активів, які легко реалізують. Ступінь ліквідності активів підприємства визначають за тривалістю часового періоду, протягом якого цю трансформацію може бути здійснено (чим коротший період, тим вища ліквідність активів).

Інформаційним забезпеченням аналізу ліквідності підприємства є форма № 1 "Баланс".

Здійснення аналізу ліквідності підприємства починають із заповнення табл. 7, за даними якої визначають ліквідність балансу.

Ліквідність балансу визначає ступінь покриття зобов'язань підприємства такими його активами, термін перетворення яких на готівкові грошові кошти відповідає терміну погашення платіжних зобов'язань.

Таким чином, аналіз ліквідності балансу передбачає поетапне зіставлення груп активів підприємства, виділених, відповідно до ступеня їхньої ліквідності, із групами пасивів, сформованими, згідно з терміном їхнього здійснення.

За ступенем ліквідності статті активів можна умовно розподілити на чотири групи:

I група (A1) – такі абсолютно ліквідні активи, як грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення.

II група (A2) – активи, що швидко реалізують (дебіторська заборгованість).

III група (A3) – активи, що повільно реалізують (запаси, витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи).

IV група (A4) – активи, що важко реалізують (необоротні активи).

Оскільки у складі пасивів можна виділити зобов'язання різного рівня терміновості, то, у зв'язку із цим, усі зобов'язання підприємства, залежно від терміновості їхнього погашення, розподіляють на чотири групи:

I група (П1) – найбільш термінові зобов'язання (кредиторська заборгованість);

II група (П2) – середньострокові зобов'язання (короткострокові кредити банку, доходи майбутніх періодів та інші короткострокові зобов'язання);

III група (П3) – довгострокові зобов'язання (довгострокові зобов'язання та забезпечення);

IV група (П4) – постійні (стійкі) пасиви (власний капітал, що постійно перебуває в розпорядженні підприємства).

Показники ліквідності балансу підприємства у 20__ – 20__ роках

24

Статті активу	Джерела інформації, форма №1	Джерела інформації, форма №1				Статті пасиву	Джерела інформації, форма №1	Джерела інформації, форма №1			
		На початок I періоду, тис. грн	На кінець I періоду, тис. грн	На кінець II періоду, тис. грн	На кінець III періоду, тис. грн			На початок I періоду, тис. грн	На кінець I періоду, тис. грн	На кінець II періоду, тис. грн	На кінець III періоду, тис. грн
1. Найбільш ліквідні активи, А1	рр. (1160 + 1165)					1. Найбільш термінові зобов'язання, П1	рр. (1605 + ... + 1650)				
2. Активи, що швидко реалізують, А2	рр. (1120 + ... + 1155)*					2. Короткострокові пасиви, П2	рр. (1600 + 1660 + 1665 + 1690 + 1700)				
3. Активи, що повільно реалізують, А3	рр. (1100 + 1110 + 1170 + 1190 + 1200)					3. Довгострокові пасиви, П3	рр. 1595 + 1800				
4. Активи, що важко реалізують А4	р. 1095					4. Постійні пасиви, П4	р. 1495				

* Крім рядків, які не входять до підсумку балансу.

Баланс вважають абсолютно ліквідним, якщо $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$, $A4 \leq П4$. До того ж якщо виконано перші три обов'язкові умови ліквідності, то виконується й остання нерівність, яка має балансувальний характер, підтверджує наявність у суб'єкта господарювання власних оборотних коштів та означає дотримання мінімальної умови фінансової стійкості.

За результатами аналізу даних табл. 7 роблять висновки про ліквідність балансу: як за кожний звітний період, так і досліджуваний період узагалі, урахуваючи наступний.

Невиконання однієї з перших трьох нерівностей свідчить про порушення ліквідності балансу.

Зіставлення найбільш ліквідних активів та їхніх швидкоореалізованих елементів із найбільш терміновими зобов'язаннями й короткостроковими пасивами дає можливість оцінити поточну ліквідність, яка свідчить про платоспроможність підприємства в найближчий до моменту здійснення аналізу час. Порівняння повільноореалізованих активів із довгостроковими зобов'язаннями відображає перспективну ліквідність, що становить прогноз платоспроможності на основі зіставлення потенційних надходжень і платежів. Вивченням співвідношень указаних груп активів і пасивів за декілька періодів можна встановити тенденції у структурі балансу та його ліквідності.

Наступним етапом аналізу ліквідності є дослідження відповідних фінансових коефіцієнтів (табл. 8), яке здійснюють поетапним зіставленням окремих груп активів із короткостроковими пасивами на основі даних балансу.

Узагальнювальним показником ліквідності є коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття), який визначає співвідношення всіх поточних активів із поточними зобов'язаннями й характеризує достатність оборотних активів підприємства для погашення своїх боргів. Він показує, скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Теоретичне значення цього показника – від 1,5 до 2.

Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності розраховують за більш вузьким колом оборотних активів, коли з їхньої загальної величини віднімають найменш ліквідну їхню частину – запаси. Орієнтовне значення показника – від 0,5 до 1.

Розрахунок показників ліквідності підприємства

26

Показники	Джерела інформації	Нормативне значення	На початок року	На кінець року	Відхилення
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{\text{ф. 1 р. 1195}}{\text{ф. 1 р. 1695}}$	1,5 – 2			
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{\text{ф. 1 р. 1195} - \text{р. 1100} - \text{р. 1100}}{\text{ф. 1 р. 1695}}$	0,5 – 1	-		
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{ф. 1 р. 1160} + \text{р. 1165}}{\text{ф. 1 р. 1695}}$	0,2 – 0,35			
4. Власні оборотні кошти	$\text{ф. 1 р. 1495} - \text{ф. 1 р. 1095}$	> 0			
5. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	$\frac{\text{ф. 1 р. 1495} - \text{р. 1095}}{\text{ф. 1 р. 1195}}$	> 0 збільшення			
6. Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами	$\frac{\text{ф. 1 р. 1495} - \text{р. 1095}}{\text{ф. 1 р. 1100} + \text{р. 1110}}$	> 0,5			
7. Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	$\frac{\text{ф. 1 р. 1165}}{\text{ф. 1 р. 1495} - \text{р. 1095}}$	збільшення			
8. Коефіцієнт покриття запасів	$\frac{\text{ф. 1 р. 1495} - \text{р. 1095} + \text{р. 1600} + \text{р. 1615}}{\text{ф. 1 р. 1100} + \text{р. 1110}}$	> 1			

Найбільш жорстким критерієм ліквідності є коефіцієнт абсолютної ліквідності, який визначає відношення найбільш ліквідних активів до поточних зобов'язань. Він показує, яку частину короткострокової заборгованості в разі потреби може бути погашено негайно за рахунок найбільш ліквідних активів. Теоретично достатнім вважають, якщо коефіцієнт абсолютної ліквідності перебуває в межах 0,2 – 0,35.

Показник власних оборотних коштів характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття його поточних активів. Він характеризує свободу маневру та фінансову стійкість підприємства з позиції короткострокової перспективи.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотним коштом показує, яку частину оборотних активів фінансують за рахунок власних коштів підприємства. Чим вищий цей показник, тим вища платоспроможність і кредитоспроможність підприємства.

Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами визначає, яку частину матеріальних запасів фінансують за рахунок власних коштів підприємства. Його рекомендоване значення не менше за 0,5. Коефіцієнт маневреності ВОК характеризує частку власних оборотних коштів, яка перебуває у формі абсолютно ліквідних активів – грошових коштів. Його зростання в динаміці розглядають як позитивну тенденцію.

Коефіцієнт покриття запасів показує співвідношення величини "нормальних" джерел покриття запасів до величини запасів. До таких джерел належать власні оборотні кошти, короткострокові банківські кредити та кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги. Якщо значення показника менше за 1, то поточний фінансовий стан підприємства вважають нестійким.

Із метою підвищення достовірності аналізу показників ліквідності, традиційно рекомендують урахувувати специфіку виробничої діяльності та індивідуальних компонентів поточних активів і поточних зобов'язань підприємства.

2.2. Аналіз фінансової стійкості підприємства

Фінансову стійкість підприємства характеризує ступінь його фінансової незалежності від зовнішніх кредиторів та інвесторів. Інформаційним забезпеченням аналізу фінансової стійкості підприємства є форма № 1 "Баланс".

Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стійкої прибутковості й забезпечення процесу розширеного відтворення. Кожне підприємство має адекватно визначити межі своєї фінансової стійкості. Недостатня фінансова стійкість підприємства може призвести до його неплатоспроможності, а надлишкова буде сприяти створенню "зайвих" запасів і резервів, у зв'язку з чим виростуть видатки на їхнє утримання, буде спостерігатися недоотримання прибутку й гальмування темпів економічного розвитку підприємства. Здійснення аналізу фінансової стійкості підприємства передбачає розрахунок абсолютних та відносних показників.

У табл. 9 наведено порядок розрахунку абсолютних показників фінансової стійкості підприємства.

Таблиця 9

Абсолютні показники фінансової стійкості підприємства у 20__ – 20__ роках

Показники	Джерела інформації (форма № 1) або формула для розрахунку	На початок	На кінець	На кінець	На кінець
		I періоду, тис. грн	I періоду, тис. грн	II періоду, тис. грн	III періоду, тис. грн
1. Постійні пасиви (ПП)	р. 1495				
2. Активи, що важко реалізують (А _{ВР})	р. 1095				
3. Власні обігові кошти (ВОК)	ПП – А _{ВР}				
4. Довгострокові зобов'язання (ДЗ)	р. 1595				
5. Наявність постійних та довгострокових пасивів для фінансування запасів	ВОК + ДЗ				
6. Короткострокові кредити банків (КК)	р. 1600				
7. Загальна сума основних джерел фінансування запасів	ВОК + ДЗ + КК				
8. Запаси (З)	рр. (1100 + 1110)				
9. Надлишок (нестача) власних обігових коштів	ВОК – З				
10. Надлишок (нестача) власних обігових коштів та довгострокових зобов'язань	ВОК + ДЗ – З				
11. Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	ВОК + ДЗ + КК – З				

Після виконання розрахунків підприємство може бути зараховано до одного з чотирьох типів фінансової стійкості (табл. 10), що характеризують співвідношення обсягу запасів і виду джерел їхнього фінансування.

Таблиця 10

Типи фінансової стійкості підприємства

Абсолютна фінансова стійкість	Нормальна фінансова стійкість	Нестійкий фінансовий стан	Кризовий фінансовий стан
$ВOK - З \geq 0$	$ВOK - З < 0$	$ВOK - З < 0$	$ВOK - З < 0$
$ВOK + ДЗ - З \geq 0$	$ВOK + ДЗ - З \geq 0$	$ВOK + ДЗ - З < 0$	$ВOK + ДЗ - З < 0$
$ВOK + ДЗ +$ $+ КК - З \geq 0$	$ВOK + ДЗ +$ $+ КК - З \geq 0$	$ВOK + ДЗ +$ $+ КК - З \geq 0$	$ВOK + ДЗ +$ $+ КК - З < 0$
{1, 1, 1}	{0, 1, 1}	{0, 0, 1}	{0, 0, 0}

Необхідно охарактеризувати зазначені типи фінансової стійкості.

Абсолютну фінансову стійкість характеризує те, що всі запаси підприємства покривають власними оборотними коштами, тобто поточна діяльність підприємства не залежить від зовнішніх кредиторів. Така ситуація зустрічається дуже рідко. Більш того, її навряд чи можна розглядати як бажану, оскільки це означає, що керівництво компанії не вміє, не бажає або не має можливості використовувати зовнішні джерела коштів для операційної діяльності.

Нормальна фінансова стійкість відображає раціональне використання підприємством позичених коштів та забезпечує, переважно, високу дохідність поточної діяльності. У цій ситуації підприємство використовує для покриття запасів, крім власних оборотних коштів, також довгострокові залучені кошти. Із погляду фінансового менеджменту, такий тип фінансування є найбільш бажаним для підприємства.

Нестійкий фінансовий стан показує, що відбувається порушення платоспроможності, але зберігається можливість відтворення рівноваги платіжних засобів і платіжних зобов'язань за рахунок поповнення джерел власних оборотних коштів, скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів.

Кризовий фінансовий стан свідчить про потенційну нездатність підприємства забезпечити фінансування запасів за рахунок адекватних джерел.

Вона стає причиною неприпустимого фінансового стану в поточному періоді, що може призвести до втрати фінансової рівноваги в довгостроковій перспективі. У такому разі керівництву підприємства необхідно розробити заходи щодо відновлення фінансової стійкості. Необхідно спрямовувати дії на обґрунтування зменшення запасів і витрат, поповнення власних оборотних коштів, прискорення оборотності капіталу в поточних активах.

Визначення типу фінансової стійкості підприємства має бути доповнено аналізом відносних показників фінансової стійкості (табл. 11).

Таблиця 11

Алгоритм розрахунку відносних показників фінансової стійкості підприємства

Показники	Формули для розрахунку	Джерела інформації, ф. №1	Рекомендовані значення
Коефіцієнт автономії	$\frac{\text{власний капітал}}{\text{капітал}}$	$\frac{\text{р. 1495}}{\text{р. 1900}}$	$\geq 0,5$, збільшення
Коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{\text{капітал}}{\text{власний капітал}}$	$\frac{\text{р. 1900}}{\text{р. 1495}}$	≤ 2 , зменшення
Коефіцієнт фінансового ризику	$\frac{\text{залучений капітал}}{\text{власний капітал}}$		$\leq 0,5$, критичне – 1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{власні оборотні кошти}}{\text{власний капітал}}$	$\frac{\text{р. 1495} - \text{р. 1095}}{\text{р. 1495}}$	> 0 , збільшення
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	$\frac{\text{довгострокові зобов'язання}}{\text{необоротні активи}}$	$\frac{\text{р. 1595}}{\text{р. 1095}}$	–
Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	$\frac{\text{довгострокові зобов'язання}}{\text{власний капітал} + \text{довгострокові зобов'язання}}$	$\frac{\text{р. 1595}}{\text{р. 1495} + \text{р. 1595}}$	0,4
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	$\frac{\text{власний капітал}}{\text{власний капітал} + \text{довгострокові зобов'язання}}$	$\frac{\text{р. 1495}}{\text{р. 1495} + \text{р. 1595}}$	0,6

Коефіцієнт автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу) характеризує частку власних коштів підприємства (власного капіталу) у загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність. Чим більше значення цього

коефіцієнта, тим більш фінансово стійким, стабільним і незалежним від зовнішніх кредиторів є підприємство. Уважають, що в підприємство з високою часткою власного капіталу кредитори швидше вкладають кошти, оскільки воно має можливість погасити борги за рахунок власних коштів. Практика свідчить, що загальна сума заборгованості не має перевищувати суму власних джерел фінансування, тобто джерела фінансування підприємства має бути хоча б наполовину сформовано за рахунок власних коштів. Таким чином, критичне значення коефіцієнта автономії має становити 0,5.

Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до попереднього коефіцієнта. Зростання цього показника в динаміці означає збільшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства, тобто втрату фінансової незалежності.

Коефіцієнт фінансового ризику показує співвідношення залучених коштів і власного капіталу. За цим коефіцієнтом дають найбільш загальну оцінку фінансової стійкості. Він показує, скільки одиниць залучених коштів припадає на одиницю власних. Зростання показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про зниження фінансової стійкості, і навпаки. Оптимальне значення – 0,5, критичне значення – 1.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу перебуває в обігу, тобто в тій формі, яка дає можливість вільно маневрувати цими коштами, а яка – капіталізована. Для забезпечення гнучкості у використанні власних коштів необхідно, щоб коефіцієнт маневреності був достатньо високим. Позитивним буде незначне зростання цього коефіцієнта в динаміці. Для визначення його оптимального значення необхідно цей показник на конкретному підприємстві порівняти з його середнім значенням у галузі або конкурентів.

Коефіцієнт структури покриття довгострокових укладень показує, яку частину необоротних активів підприємства профінансовано зовнішніми інвесторами. Зростання цього показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів.

Коефіцієнт довгострокового залучення коштів та коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих укладень у сумі дорівнюють 1 і характеризують структуру довгострокових пасивів підприємства, що складаються із власного капіталу та довгострокових зобов'язань. Зростання коефіцієнта довгострокового залучення коштів у динаміці означає, що з позиції довгострокової перспективи підприємство все більшою мірою залежить від зовнішніх факторів.

2.3. Аналіз ділової активності підприємства

Оцінювання ділової активності передбачає визначення результатів діяльності суб'єкта господарювання шляхом застосування комплексного оцінювання ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, які формують оптимальні співвідношення темпів зростання, та основних фінансових показників.

Метою аналізу ділової активності є розрахунок відповідних аналітичних показників, виявлення тенденцій і причин їхніх змін, із метою дослідження досягнутого рівня ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства та визначення потенційних можливостей підприємства для підвищення цього рівня.

Інформаційним забезпеченням аналізу ділової активності підприємства є форми № 1 "Баланс" та № 2 "Звіт про фінансові результати".

Кількісні критерії ділової активності характеризуються абсолютними та відносними показниками.

Серед *абсолютних показників* необхідно виділяти обсяг продажу готової продукції підприємства, товарів, робіт, послуг, прибуток, величину активів (авансованого капіталу).

Доцільно порівнювати ці параметри в динаміці за ряд періодів (років, кварталів). Оптимальне співвідношення між ними:

$$T_{\Pi} > T_{B} > T_{A} > 100 \% \quad (1)$$

де T_{Π} – темп зростання прибутку, %;

T_{B} – темп зростання виручки від реалізації продукції;

T_{A} – темп зростання активів підприємства.

Так, нерівність $T_{A} > 100 \%$ означає, що економічний потенціал підприємства зростає, тобто розширюються масштаби його діяльності.

Нерівність $T_{B} > T_{A}$ вказує на те, що, порівняно з підвищенням економічного потенціалу, обсяг реалізації збільшується більш високими темпами, тобто ресурси підприємства використовують більш ефективно, підвищується віддача від кожної грошової одиниці, укладеної в компанію.

Із третьої нерівності $T_{\Pi} > T_{B}$ видно, що прибуток зростає випереджувальними темпами, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва та обігу як результат дій, спрямованих на оптимізацію технологічного процесу та взаємовідносин із контрагентами.

Ділову активність підприємства обумовлено швидкістю оборотності його фінансових ресурсів. Тому здійснення аналізу ділової активності передбачає розрахунок коефіцієнтів і періодів оборотності.

Коефіцієнти оборотності показують, яку кількість оборотів за звітний період здійснює весь капітал підприємства чи його певний елемент.

Періоди оборотності визначають кількість днів, за які весь капітал підприємства чи його певний елемент може перетворитися на грошову форму.

У табл. 12 наведено періоди оборотності фінансових ресурсів підприємства.

Таблиця 12

Періоди оборотності економічних та фінансових ресурсів підприємства у 20__ – 20__ роках

Показники	Формули для розрахунку	Напрями позитивних змін	20_ рік, дні	20_ рік, дні	20_ рік, дні
1. Період оборотності активів	$\frac{360}{K_A}$	> 0, зменшення			
2. Період оборотності основних фондів	$\frac{360}{K_{OF}}$	> 0, зменшення			
3. Період оборотності оборотних активів	$\frac{360}{K_{OA}}$	> 0, зменшення			
4. Період оборотності запасів	$\frac{360}{K_3}$	> 0, зменшення			
5. Період оборотності готової продукції	$\frac{360}{K_{ГП}}$	> 0, зменшення			
6. Період оборотності дебіторської заборгованості	$\frac{360}{K_{ДЗ}}$	> 0, зменшення			
7. Період оборотності власного капіталу	$\frac{360}{K_{ВК}}$	> 0, зменшення			
8. Період обороту кредиторської заборгованості	$\frac{360}{K_{КЗ}}$	> 0, збільшення			

Примітка. Якщо звітний період рік – 360, півріччя – 180, квартал – 90 днів.

У табл. 13 наведено коефіцієнти оборотності фінансових ресурсів підприємства.

Коефіцієнти оборотності економічних та фінансових ресурсів підприємства у 20__ – 20__ роках

Показники	Умовні позначення	Джерела інформації	Напрями позитивних змін	20_ рік	20_ рік	20_ рік
1. Коефіцієнт оборотності активів	K_A	$\frac{\text{ф. 2 р. 2000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1300}_P + 1300_K)}$	> 0, збільшення			
2. Коефіцієнт оборотності основних фондів	K_{OF}	$\frac{\text{ф. 2 р. 2000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1005}_P + 1010_P + 1005_K + 1010_K)}$	> 0, збільшення			
3. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	$K_{OA'}$	$\frac{\text{ф. 2 р. 2000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1195}_P + 1195_K)}$	> 0, збільшення			
4. Коефіцієнт оборотності запасів	K_3	$\frac{\text{ф. 2 р. 2000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1100}_P + 1110_P + 1100_K + 1110_K)}$	> 0, збільшення			
5. Коефіцієнт оборотності готової продукції	K_{GP}	$\frac{\text{ф. 2 р. 2000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1103}_P + 1103_K)}$	> 0, збільшення			
6. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$K_{ДЗ}$	$\frac{\text{ф. 2 р. 2000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1125}_P + \dots + 1155_P + 1125_K + \dots + 1155_K)}$	> 0, збільшення			
7. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	K_{BK}	$\frac{\text{ф. 2 р. 2000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1495}_P + 1495_K)}$	> 0, збільшення			
8. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	K_{K3}	$\frac{\text{ф. 2 р. 2000} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1610}_P + \dots + 1650_P + 1610_K + \dots + 1650_K)}$	> 0, зменшення			

Примітка. Індеси "п" та "к" біля рядків балансу означають, відповідно, початок і кінець звітної періоду.

За результатами аналізу даних табл. 12 і 13 роблять висновки про швидкість оборотності фінансових ресурсів підприємства: як за кожний звітний період, так і досліджуваний період узагалі.

Необхідно розглянути особливості аналізу основних із зазначених коефіцієнтів.

Коефіцієнти оборотності активів дають уявлення про те, скільки продукції реалізує підприємство, виходячи з наявної вартості окремих видів його активів.

Коефіцієнт оборотності запасів відображає швидкість їхньої реалізації та є показником ефективності діяльності підприємства із закупівлі сировини, матеріалів, виробництва, збуту готової продукції.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості відображає ефективність політики підприємства із кредитування покупців щодо збирання оплати за реалізацію продукції у кредит, характеризує рівень комерційного ризику, зумовленого подібними фінансовими відносинами. Чим більше значення цих коефіцієнтів, тим ефективніше підприємство організовує свої відносини з постачальниками й покупцями та вищий рівень його ділової активності.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу свідчить про те, наскільки масштаб діяльності підприємства забезпечено власним капіталом. Якщо в аналізованого підприємства цей коефіцієнт має велике значення та до того ж перевищує середньогалузевий показник, це буде свідчити про те, що підприємство максимальною мірою використовує кожну грошову одиницю вкладених власниками коштів.

Також у процесі аналізу треба звернути увагу на значення періодів оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємства. Якщо більшим є значення періоду оборотності дебіторської заборгованості, це свідчить про низький рівень платежів із боку дебіторів, якщо кредиторської – про можливі труднощі зі своєчасністю розрахунків із постачальниками, бюджетом, персоналом, страховиками тощо.

2.4. Аналіз рентабельності підприємства

Рентабельність демонструє ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства та показує скільки гривень прибутку (валового, операційного, до оподаткування, чистого) припадає на 1 грн реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), активів, власного капіталу тощо. Інформаційним забезпеченням аналізу рентабельності підприємства є форми № 1 "Баланс" та № 2 "Звіт про фінансові результати".

Виконання аналізу рентабельності підприємства передбачає заповнення табл. 14, відповідно до даних зазначених форм звітності.

Таблиця 14

Показники рентабельності підприємства у 20__ – 20__ роках

Показники	Джерела інформації	20_ рік	20_ рік	20_ рік
1. Коефіцієнт рентабельності майна (капіталу)	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350 (2355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1900}_{\text{п}} + 1900_{\text{к}})}$			
2. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350 (2355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1495}_{\text{п}} + 1495_{\text{к}})}$			
3. Коефіцієнт рентабельності продажів	$\frac{\text{ф. 2 р. 2090 (2095)}}{\text{ф. 2 р. 2000}}$			
4. Коефіцієнт валової рентабельності основної діяльності	$\frac{\text{ф. 2 р. 2090 (2095)}}{\text{ф. 2 р. 2050}}$			
5. Коефіцієнт рентабельності операційної діяльності	$\frac{\text{ф. 2 р. 2190 (2195)}}{\text{ф. 2 р. (2050 + 2180)}}$			
6. Коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350 (2355)}}{\text{ф. 2 р. 2000}}$			
7. Коефіцієнт рентабельності необоротних активів	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350 (2355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1095}_{\text{п}} + 1095_{\text{к}})}$			
8. Коефіцієнт рентабельності оборотних активів	$\frac{\text{ф. 2 р. 2350 (2355)} \times 2}{\text{ф. 1 р. (1195}_{\text{п}} + 1195_{\text{к}})}$			

Примітка. Індекси "п" та "к" біля рядків балансу означають, відповідно, початок та кінець звітного періоду.

Аналіз рентабельності підприємства здійснюють за допомогою системи показників. До основних показників рентабельності належать:

коефіцієнт рентабельності активів (майна) – показує, який прибуток отримує підприємство з кожної гривні, укладеної у його активи. Аналіз рентабельності активів здійснюють для оцінювання загальної ефективності діяльності підприємства, також використовують у процесі вивчення попиту на продукцію;

коефіцієнт рентабельності власного капіталу – цей показник цікавить наявних і потенційних власників та акціонерів і показує, який прибуток дає кожна інвестована власниками грошова одиниця;

коефіцієнт рентабельності продажів – цей показник дає змогу визначити, скільки з 1 грн чистого доходу на підприємство надходить валового

прибутку, який створено у процесі реалізації продукції та відображає ефективність виробничої діяльності підприємства, а також ефективність політики ціноутворення;

коефіцієнт валової рентабельності основної діяльності – цей показник дає змогу визначити, скільки копійок валового прибутку формує 1 грн витрат виробничої собівартості та характеризує ефективність роботи структурних підрозділів підприємства за центрами витрат і центрами відповідальності, де відбувається формування змінних витрат, безпосередньо пов'язаних із виготовленням продукції та загальновиробничим управлінням, а також визначення виробничої собівартості;

коефіцієнт рентабельності операційної діяльності – цей показник свідчить про ефективність операційних витрат, що безпосередньо беруть участь у виготовленні та реалізації продукції;

коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції – цей показник відображає відношення чистого прибутку до розміру виручки від реалізації продукції підприємства. Якщо показник операційної рентабельності залишається незмінним, а показник чистої рентабельності знижується, то це може свідчити або про збільшення фінансових витрат та отримання збитків від участі в капіталі інших підприємств, або про підвищення суми сплачених податкових платежів;

коефіцієнти рентабельності необоротних та оборотних активів демонструють ефективність їхнього використання на підприємстві.

У процесі аналізу доцільно дослідити динаміку їхніх перелічених показників рентабельності та порівняти зі значеннями аналогічних коефіцієнтів для підприємств галузі, а також із показниками рентабельності конкурентів.

Розділ 3. Аналіз фінансової безпеки підприємства

3.1. Експрес-аналіз фінансової безпеки підприємства.

Для експрес-аналізу рівня фінансової безпеки підприємства необхідно використати підхід із використанням бальних оцінок, так званий метод балів. Алгоритм названого методу розроблено на основі методики визначення класу кредитоспроможності позичальника.

В основі визначення класу (рівня) безпеки лежать граничні значення показників (табл. 15) та їхній рейтинг. Якщо показник має значення більше від нормального, то йому надають I клас, менше від нормального, але більше від критичного – II клас, менше від критичного – III клас.

Загальну оцінку безпеки дають у балах. Бали становлять суму добутків рейтингу кожного показника на клас:

$$B = \sum Pe_i \times Kl_i, \quad (2)$$

де B – сума балів;

Pe_i – рейтинг і-го показника;

Kl_i – клас і-го показника.

Таблиця 15

Граничні значення показників фінансового стану підприємства для визначення рівня фінансової безпеки

Назви показників	I клас	II клас	III клас
1. Коефіцієнт покриття, K_p	більший ніж 2,00	1,00 – 2,00	менший ніж 1,00
2. Коефіцієнт автономії, K_a	більший ніж 0,70	0,50 – 0,70	менший ніж 0,50
3. Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів, $K_{оз}$	більший ніж 0,80	0,50 – 0,80	менший ніж 0,50
4. Коефіцієнт оборотності активів, K_{oa}	більший ніж 0,95	0,50 – 0,95	менший ніж 0,50
5. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, $K_{кз}$	більший ніж 5,20	2,50 – 5,20	менший ніж 2,50

Рейтинг показника визначають, залежно від цілей проведення дослідження та важливості показника для обраного напрямку дослідження (табл. 16).

Таблиця 16

Визначення рейтингу показників фінансової безпеки фірми

Варіанти	Рейтинги показників, %	1		2		3	
		Класи	Бали	Класи	Бали	Класи	Бали
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Коефіцієнт покриття, K_p	25	I	25	II	50	III	75

1	2	3	4	5	6	7	8
2. Коефіцієнт автономії, K_a	20	I	20	II	40	III	60
3. Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів, K_{oz}	20	I	20	II	40	III	60
4. Коефіцієнт оборотності активів, K_{oa}	20	I	20	II	40	III	60
5. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, K_{kz}	15	I	15	II	30	III	45
Разом	100	I	100	II	200	III	300

З огляду на те, що сумарний рейтинг показників завжди становить 100, за показників, усі значення яких відповідають I класу, кількість балів дорівнює 100, II класу – 200 і III класу – 300 (варіанти 1, 2, 3). Тому за розміру суми балів близько 100 (тобто 100 – 150 балів) підприємству надають I клас, близько 200 (тобто 151 – 250 балів) – II клас і близько 300 (тобто 251 – 300 балів) – III клас.

Оскільки I клас надають показникам, що мають значення більше від нормального, а III клас – показникам зі значеннями менш критичного рівня, то може бути розглянуто таку градацію:

I клас – високий рівень безпеки (100 – 150 балів);

II клас – нормальний рівень безпеки (151 – 250 балів);

III клас – критичний рівень безпеки підприємства (251 – 300 балів).

Під час визначення класу показників варто обмежуватися трьома градаціями. Але під час визначення класу (рівня безпеки) підприємства, тобто за узагальнювальної оцінки, можливе виділення додатково передкризової зони. Тоді доцільно визначити такі межі класів:

I клас – високий рівень безпеки (100 – 150 балів);

II клас – нормальний рівень безпеки (151 – 230 балів);

III клас – передкризовий рівень безпеки підприємства (231 – 250 балів).

IV клас – критичний рівень безпеки підприємства (251 – 300 балів).

За результатами здійсненого аналізу необхідно визначити рівень фінансової безпеки підприємства. Наприкінці дослідження зробити поглиблені висновки та надати рекомендації щодо підвищення рівня фінансової безпеки підприємства.

4. Рекомендована література

4.1. Основна

1. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 170 с.
2. Барановський О. Т. Фінансова безпека в Україні. Методологія оцінки та механізм забезпечення / О. Т. Барановський. – К. : КНТЕУ, 2004. – 759 с.
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
4. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
5. Вітлінський В. В. Економічний ризик і методи його вимірювання : підручник / В. В. Вітлінський, С. І. Наконечний, О. Д. Шарапов. – К. : ІЗМН, 2010. – 358 с.
6. Горячева К. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства / К. С. Горячева // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 9. – С. 43–49.
7. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки підприємства / К. С. Горячева // Економіст. – 2005. – № 5. – С. 24–29.
8. Грачев А. Н. Финансовая устойчивость предприятия. Критерии и методы оценки в рыночной экономике / А. Н. Грачев – М. : Изд-во "Дело и сервис", 2010. – 208 с.
9. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
10. Єрмошенко А. М. Визначення поняття фінансової безпеки страховика та її категорії / А. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – С. 46–51.
11. Єрмошенко А. М. Механізм забезпечення фінансової безпеки страхових організацій : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / А. М. Єрмошенко – К. : КНТЕУ, 2006. – 19 с.
12. Єрмошенко М. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства : преамбула наукової доповіді

/ М. М. Єрмошенко, К. С. Горячова. – К. : Національна академія, 2005. – 77 с.

13. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави / М. М. Єрмошенко. – К. : КНЕУ, 2001. – 308 с.

14. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : Київ. нац. торг.- екон. ун-т., 2001. – 309 с.

15. Иванов А. В. Экономическая безопасность предприятий / А. В. Иванов, В. В. Шлыков. – М. : Вираз-Центр, 1995. – 40 с.

16. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов та ін. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.

17. Кононенко О. Анализ финансовой отчетности / О. Кононенко, О. Маханько. – Х. : Изд-во "Фактор", 2012. – 208 с.

18. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 10. – С. 149–157.

19. Куркин Н. В. Управление экономической безопасностью развития предприятия : монографія / Н. В. Куркин. – Днепропетровск : АРТ-ПРЕСС, 2004. – 450 с.

20. Мартюшева Л. С. Фінансова безпека підприємств / Л. С. Мартюшева, Т. Б. Кузенко, О. Ю. Литовченко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 140 с.

21. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : Квіц, 1999. – 464 с.

22. Основы экономической безопасности. Государство, регион, предприятие, личность / под ред. Е. А. Олейникова. – М. : ЗАО "Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1997. – 288 с.

23. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання : монографія / О. А. Кириченко, В. С. Сідак. – К. : Університет "Крок", 2008. – 403 с.

24. Тринька Л. Я. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Л. Я. Тринька, О. В. Іванчук (Липчанська). – К. : Алерта, 2014. – 768 с.

25. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк та ін. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с.

26. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / О. О. Шеремет. – К. : Кондор, 2011. – 196 с.

27. Шлеменко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення / В. Т. Шлеменко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.

28. Шморгун Н. П. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Н. П. Шморгун, І. В. Головка – К. : ЦНЛ, 2006. – 528 с.

4.2. Додаткова

29. Александров И. А. Оценка финансовой безопасности промышленных предприятий / И. А. Александров // Научные труды Донецкого национального технического университета. – 2010. – № 46. – С. 12–19.

30. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.

31. Бельков О. А. Понятийно-категориальный аппарат концепции национальной безопасности / О. А. Бельков // Безопасность. – 1994. – № 3. – С. 91–94.

32. Бернстайн Л. А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация / Л. А. Бернстайн ; пер. с англ. ; научн. ред. перевода чл.-корр. РАН Елисеева И. И. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 642 с.

33. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2010. – 528 с.

34. Бочаров В. В. Финансовый анализ / В. В. Бочаров. – СПб. : Питер, 2006. – 240 с.

35. Ван Хорн Джеймс К. Основы финансового менеджмента : пер. с англ. / Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович, мл. – М. : ООО "И. Д. Вильямс", 2010. – 1232 с.

36. Гринюк Н. А. Управління фінансовою безпекою підприємства у процесі його реструктуризації / Н. А. Гринюк // Проблеми науки. – 2008. – № 9. – С. 19–23.

37. Камышникова Э. В. Методы формирования комплексной оценки уровня экономической безопасности предприятия / Э. В. Камышникова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12 (102). – С. 87–91.

38. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [за ред. Г. Г. Кірейцева]. – 3-тє вид., переробл. й доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 530 с.

39. Клебанова Т. С. Оценка угроз экономической безопасности регионов на основе методов факторного анализа / Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова // Економічна кібернетика. – 2000. – № 5–6. – С. 48–56.

40. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В. В. Ковалев. – М. : "Финансы и статистика", 2010. – 435 с.

41. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз : підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.

42. Серединська В. М. Економічний аналіз : навч. посіб. / В. М. Серединська, О. М. Загородна, Р. В. Федорович. – Тернопіль : Вид-во "Астон", 2010. – 624 с.

43. Соснин А. С. Менеджмент безопасности предпринимательства : учеб. пособ. / А. С. Соснин, П. Я. Прыгунов. – К. : Изд-во Европейского университета, 2004. – 555 с.

44. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха та ін. ; Акад. прав. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 470 с.

45. Хелферт Э. Техника финансового анализа / Э. Хелферт ; пер. с англ.; под ред. Л. П. Белых. – 10-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 640 с.

4.3. Інформаційні ресурси

46. Ареф'єв В. О. Теоретичні підходи до управління формуванням фінансової безпеки підприємства / В. О. Ареф'єв // Проблеми системного підходу в економіці : [електронне наукове фахове видання]. – 2010. – № 4. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/e...4/Arefiev_410.htm.

47. Загальні вимоги до фінансової звітності : національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

48. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lsl.lviv.ua> .

49. Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки // Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки : наказ Міністерства фінансів України від 14.02.2006 р. № 170 зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 березня 2006 року за № 332/12206 [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.rada.gov.ua.

50. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib-gw.univ.kiev.ua>.

51. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.franko.lviv.ua/library>.
52. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.
53. Одеська державна наукова бібліотека ім. О. М. Горького [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ognb.odessa.ua>.
54. Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
55. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 08.02.2001 р. за № 121/5312 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
56. Публічна бібліотека ім. Лесі Українки м. Києва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lucl.kiev.ua>.
57. Сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
58. Сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
59. Сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.
60. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
61. Система розкриття інформації на фондовому ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.smida.gov.ua.
62. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com>.
63. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www-library.univer.kharkov.ua>.

Додатки

Додаток А

Зразок оформлення титульного аркуша

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Назва кафедри

КУРСОВА РОБОТА

з навчальної дисципліни "ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА"

на тему "АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ
ВАТ "ХАРТРОН"

Керівник роботи
канд. екон. наук, доцент

П. І. Б. викладача

Студент 4 курсу 2 групи
фінансового факультету

П. І. Б. студента

Харків, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016

Зміст

Вступ.....	3
1. Вибір теми та об'єкта курсової роботи.....	5
2. Структура курсової роботи	10
3. Рекомендації до написання основної частини курсової роботи	14
4. Рекомендована література.....	40
4.1. Основна	40
4.2. Додаткова	42
4.3. Інформаційні ресурси.....	43
Додатки.....	45

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до виконання курсової роботи
з навчальної дисципліни
"ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА"
для студентів напряму підготовки
6.030508 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання**

Укладачі: **Берест** Марина Миколаївна
Кузенко Тетяна Борисівна

Відповідальний за видання *І. В. Журавльова*

Редактор *О. Г. Доценко*

Коректор *О. Г. Доценко*

План 2016 р. Поз. № 48.

Підп. до друку 04.11.2016 р. Формат 60 x 90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 3,0. Обл.-вид. арк. 3,75. Тираж 50 пр. Зам. № 210.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*